

Buddhism och politik - om makt, munkar och meditation i militärregimens Burma

Katarina Plank, FM, doktorand i religionshistoria

I taxibilarna i Rangoon hänger ofta foton på den högt vördade Thamanya Sayadaw.
Foto: Katarina Plank.

Vi har fått stränga order av vår burmesiske chaufför att inte äta något kött; den högt respekterade och åldrige munken Thamanya Sayadaw är vegetarian och alla som besöker honom bör hålla diet i minst ett dygn innan framkomsten. Den strikta vegetariska kosten, liksom radbandet, är kännetecknen för *samatha*-utövaren, meditatören som främst använder sig av olika koncentrationstekniker som leder till stillhet och lugn. Den vördade Thamanya Sayadaw är framför allt känd för sin kultivering av *metta*, kärleksfull godhet. Det går rykten om honom att han är en *arahat*, en fullt upplyst människa. Vissa säger också att han kan vara en *weikza*, ett slags trollkarl med stora andliga krafter.

På vår väg söderut från Rangoon, passerar vi flera militärposter där våra pass kontrolleras noga. Sedan 1962 har militären makten i landet. I fyrtio år har invånarna i Burma utsatts för förtryck och repressalier. Regimen utsätter landets medborgare för tvångsarbete och tvångsflyttningar. Det råder inbördesstrider i delstater där etniska minoriteter bor. Demokrati och yttrandefrihet saknas i landet.

Innan ankomsten till Burma fick jag rådet att aldrig prata politik offentligt; risken är överhängande att militärregimen fängslar de burmeser som öppet kritiserar hur landet styrs. I ett land där ett icke-auktoriserat innehav av

Runt om i städerna finns stora anslag med militärpropaganda. Här påminner *Tatmadaw*, militären, om att den som är emot ett enhetligt Burma därmed också är en fiende till både staten och medborgarna. Foto: Kenneth Truedsson.

ett modem kan leda till mellan sju och femton års fängelse, är det inte svårt att förstå att familjerna fostrar sina barn till tystnad.

På senare år har det blivit viktigare för militärregimen att knyta an till den theravada-buddhistiska traditionen för att vinna legitimitet bland burmeserna. Buddhismen kan också erbjuda en mental kultur (meditation) som hjälper män och kvinnor att handskas med förtryck och lidande, men buddhismen kan även tjäna som motkultur. Det finns till och med forskare som hävdar att det pågår en ”andlig krigsföring” (spiritual warfare) mellan militärregimen och oppositionspartiet National League for Democracy, NLD. I denna religiösa krigsföring spelar munkar som Thamanya Sayadaw en viktig roll.

Buddhismen som politiskt slagfält

Den burmesiska buddhismen, som till största del utgörs av theravada-traditionen, är rik och mångfasetterad och innehåller både traditionella och moderna inslag: *nat*-kulten, med sitt panteon bestående av 37 gudomliga andeväsen, utgör en viktig stomme. Det finns även ett stort antal meditationscentra runt om i landet dit såväl lekfolk som munkar och nunnor går för att meditera under längre och kortare tid. Religionens ryggrad utgörs dock av *sanghan*, församlingen av munkar och nunnor. (Burma har över 30 000 nunnor, vilket är det största antalet nunnor i Sydostasien).

Trots flera försök har militärregimen aldrig fullt ut lyckats få full kontroll över munkskapet. *Sanghan* spelade en viktig roll för demokratirörelsen under och efter protesterna 1988. Klostren blev fristäder för fattiga studenter och politiska dissidenter. Efter att regimen fängslat alla sina motståndare, flyttade den politiska arenan till munkskapet.

Ömsesidigt utbyte och beroende: genom att skänka materiellt bistånd till *sanghan* erhåller lekfolket religiösa meriter. Under novismunkarnas vandring genom Mandalays gator mottar de mat och pengar i sina svarta korgar. Foto: Kenneth Truedsson.

Efter att regimen fullständigt förbrukat sitt förtroende, genom att skjuta studen-

ter och munkar till döds i samband med offentliga protester, genomförde *sanghan* en kraftfull markering gentemot regimen. För första gången i historien genomförde *sanghan* en exkommunicering av militären. Under två månader 1990 vägrade munkarna att ta emot mat och andra gåvor från personer med kopplingar till armén. Det blev ett ramaskri i landet, eftersom donationerna till *sanghan* är lekfolkets främsta möjlighet att skapa goda meriter. Exkommuniceringen ledde till att regimen förlorade sin legitimitet hos majoriteten av de burmesiska buddhisterna, och den gav regimen ett oreparerbart vanrykte.

Sedan början av 1990-talet vinnlägger sig regimen om att visa upp en religiös sida, vilket är en ny politisk strategi från deras sida. När Burma vann sin självständighet 1948, och U Nu tillträdde som landets första (och hittills enda) demokratiskt valda premiärminister, var ett av hans mål att återställa *sanghans* ställning till den status den haft före den brittiska kolonialmaktens styre. (Britternas avsättande av lokala burmesiska kungar förde med sig att *sanghan* stod utan beskyddare, det vill säga: det fanns inte längre någon patron som kunde sponsra pagod-byggen eller utse *thathanabaing*, *sanghans* högsta centrala auktoritet.) U Nu förde en tydlig buddhistisk politik – han ville skapa en upplyst regering och uppmuntrade sina

Meditationspraktik är utbredd i Burma. Både munkar och lekfolk kan ses meditera på en plattform vid Shwedagon pagoden i Rangoon. Foto: Katarina Plank.

ministrar att meditera. U Nu lät också sponsra etablerandet av meditationscentra runt om i landet. Han bidrog på så sätt till att demokratisera *nibbana* (sanskrit: *nirvana*), att göra upplysning tillgänglig även för lekfolket. U Nu mediterade själv, och kunde i personliga och politiska krislägen dra sig tillbaka för en längre meditationsretreat i syfte om att rena sig själv och på så sätt rena landet. Den starka knytningen mellan buddhism och nationalism skapade dock en hel del spänningar till de etniska och religiösa minoriteterna i landet.

Efter militärkuppen 1962 drev därför den beryktade general Ne Win en socialistisk och sekulär politik. Regimen skulle stå fri från buddhismen för att kunna verka som en enande faktor bland de etniska och religiösa minoriteterna i landet. Men efter massakrerna på både studenter och andra (däribland munkar) i slutet av 1980-talet, då regimen skaffade sig ett dåligt anseende, har regimen ändrat taktik, från en sekulär till en religiös hållning.

Idag försöker juntan istället att få över högt respekterade munkar på sin sida för att därigenom själva vinna större legitimitet bland befolkningen. Thamanya Sayadaw erbjöds av regimen att flytta till Rangoon, men han avböjde och bor kvar vid foten av Thamanya-kullarna, öster om Pa'an, en lång dagsfärd söderut

från huvudstaden Rangoon. Klostret äger ett stort område av kullarna och upplåter mark till människor som söker en tillflykt undan inbördeskriget som råder i de etniska minoriteternas områden i Burma. Närmare 4000 Karen-flyktingar uppges bo här.

Shwedagon pagoden i Rangoon är landets religiösa centrum. Här sägs relikier från fyra tidigare Buddhor finnas inneslutna i pagodens bas. Shwedagons *dagò*, religiösa kraft, är därför mycket stor, och det är för att ta del av denna kraft som människor kommer hit.
Foto: Katarina Plank.

Vår chaufför berättar stolt för oss att vägen vi färdas på de sista kilometrarna fram till klostret har anlagts av Thamanya Sayadaw. Vägen är slät och jämn att färdas på, och utgör en skarp kontrast till det övriga vägnätet i Burma som är i mycket dåligt kondition. Den har kunnat byggas med hjälp av donationer som Thamanya Sayadaw fått av besökare. Alla pengar som hängivna pilgrimer och andra besökare skänker honom, används för andras välbefinnande; donationerna kommer på så sätt lokalbefolkningen eller flyktingarna som bor på klosterområdet till godo. Munken behåller ingenting själv, påpekar vår förare. Underförstått: till skillnad från vad generalerna och andra högt uppsatta militärer gör.

Liksom tusentals andra burmeser, thailändare och malaysier, vill vi besöka Thamanya Sayadaw, för att visa vår vördnad.

Hans popularitet har ökat sedan 1995, då Aung San Suu Kyi besökte honom efter att ha blivit frisläppt från sin husarrest. Hon gjorde om resan 2002, efter att ha blivit släppt ur sin andra husarrest. Bilder tagna från deras första möte kom att spridas i Rangoon, och munken har sedan dess öppet stöttat henne och NLD. Det är ingen hemlighet vad han tycker om militären.

Vid klostret träffar vi på en ung man, som med ett stort leende på läpparna säger: "The Sayadaw doesn't like my government."

Samatha och vipassana – att sträva efter världslig eller utomvärldslig makt

Den regimkontrollerade dagstidningen New Light of Myanmar publicerar nästan dagligen foton och reportage som berättar om hur högt uppsatta generaler ger donationer (*dana*) till betydelsefulla munkar, hur generalerna överser pagodbyggen, hur generalerna deltar i religiösa högtider och hur generalerna delar ut utnämningar till vördade munkar. Uppvisandet av denna fromhet förekommer

även flitigt i den statligt kontrollerade televisionen. När militärregimen tar på sig rollen som patron och beskyddare av buddhismen i landet hoppas de bättra på sitt rykte; genom fromma handlingar skapas goda meriter som inte bara gynnar den som utför den, utan även andra anses komma till godo.

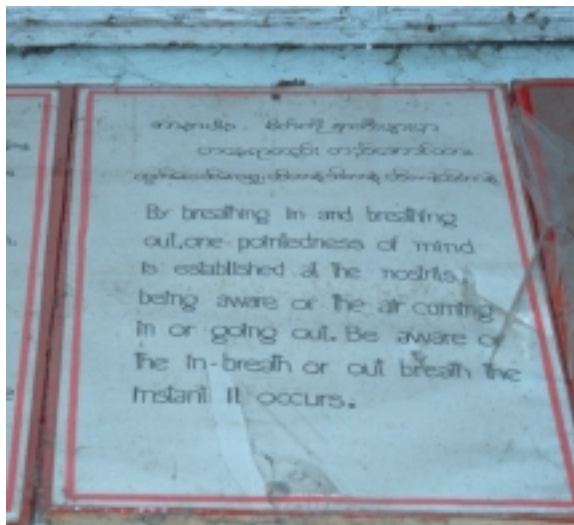
Det finns en intressant spänning mellan de två meditationsgrenarna i theravada-buddhismen: *samatha* och *vipassana*, och hur dessa används i politiska syften – både av regimen och av företrädare för motståndsrörelsen:

Regimen är framför allt intresserad av *samatha*-praktik. *Samatha* innefattar olika former av koncentrationsmeditation som kan leda till att utövaren får övernaturliga förmågor och skyddas från faror. *Samatha*-praktiken hjälper utövaren att till viss del kontrollera världen – vilket passar den maktsökande regimen. Munkarna som generalerna gynnar, utövar framför allt *samatha*.

Vipassana, insiktsmeditation, strävar efter befrielsemålet *nibbana* (sanskrit: *nirvana*) som medför en utomvärldslig kunskap: uppvaknande. I all form av *vipassana*-meditation måste ett viss mått av *samatha*, koncentrationsmeditation, ingå. *Samatha* är preliminär, och stödjande till *vipassana*, men *samatha*-meditation kan också kultiveras som en egen meditationsgren för att nå kontroll över världen och också världslig kunskap.

Historiskt sett i Burma har begreppen frihet och självbestämelse varit knutna till det yttersta befrielsemålet *nibbana*. *Vipassana*-meditationen kan fungera reformatoriskt genom att rena politiken och resa politikerns sinne till en högre nivå. Den mest kända företrädaren för National League for Democracy, fredspristagaren Aung San Suu Kyi, liksom NLD:s vice ordförande Tin U, praktiserar båda *vipassana*.

Det var under sina sex år i husarrest som Aung San Suu Kyi började meditera. Utan möjlighet att få personlig guidning av en lärare, tog hon hjälp av U Panditas bok *In this very life*. Hon hade träffat den framstående *vipassana*-läraren strax före sin husarrest, och han hade då uppmanat henne att kultivera *sati*, uppmärksamhet på nuet. Men det var först under den svåra tiden i husarrest som hon på allvar började kultivera sitt sinne.

En meditationsinstruktion för *anapanasati*, koncentration på andetaget från Webu Sayadaw (1896-1977). Genom denna enkla teknik, att fokusera på andetaget, anses Webu Sayadaw ha nått det yttersta målet inom buddhismen och blivit en arahat, en fullständigt uppvaknad individ. Foto: Katarina Plank.

Det är en lång politisk tradition Aung San Suu Kyi knyter an till genom sin meditation. Kung Mindon införde under sin regeringstid (1853-78) mental kultur (det vill säga meditation) som en av en kungs skyldigheter. Kung Mindon kom

till makten efter det andra anglo-burmesiska kriget, och var den första kungapatronen i Burmas historia som tog ett personligt aktivt intresse i *vipassana*. Han sponsrade den första generationen av *vipassana*-lärare, som anses vara grundarna av de *vipassana*-metoder som används i dagens Burma. Bland dessa *vipassana*-lärare återfinns Thilon Sayadaw, kung Mindons favoritmunk i skogstraditionen. Det är tillbaka till Thilon Sayadaw som Mahasi Sayadaw spårar sin ”utövar-linje”/lärar-linje. Eftersom både Aung San Suu Kyi, Tin U och U Nu har praktiserat *vipassana* i Mahasi Sayadaws tradition, finns det många överlappningar mellan dynastisk och andlig succession från kung Mindons dagar.

U Nu, Burmas ende demokratiskt valde premiärminister mellan åren 1948-1962, praktiserade *vipassana* under både personliga och nationella kriser. Att praktisera *vipassana* vid kritiska tidpunkter hör samman med uppfattningen att praktiken i sig självt kan bidra till att skapa fred och stabilitet i nationen, och även i världen.

Sammanfattning

Mahamuni Buddha i Mandalay är ett av landets viktigaste pilgrimsmål. Hängivna lekmän applicerar tunna lager av bladguld på statyn – på statyns knän är guldlaget nära 15 centimeter tjockt. Foto: Kenneth Truedsson.

De buddhistiska aspekterna av den politiska krisen i Burma har i det närmaste blivit helt negligerade – vilket är förvånande eftersom landets munkar har spelat, och spelar, en framträdande roll i protesterna mot militärregimen. Både militärregimen och motstånds-

rörelsens NLD använder sig av det lokala kulturella och religiösa arvet i buddhismen i

den politiska kampen. Militären, och andra som söker auktoritet, föredrar *samatha*-traditioner eftersom de kan användas som ett instrument för att tjäna världsliga ändamål. Företrädare för demokratirörelsen som själva utövar meditation (däribland Aung San Suu Kyi) tenderar att betona att *samatha* endast är en hjälp för att nå frigörelse. Deras huvudsakliga meditationspraktik är i stället *vipassana*, som har en reformatorisk aspekt och varigenom transcendental visdom kan erhållas. Man kan till och med, som Houtman (1999) gör, tala om att det pågår en andlig krigsföring mellan regimen och företrädare för motståndsrörel-

sen. Här spelar munkar som Thamanya Sayadaw en viktig roll.

Att burmeserna anser att Thamanya Sayadaws religiösa kraft (*dagò*) är stor förstår vi av vad en tidigare chaufför berättar om en släkting som skulle besöka munken. Släktingen hade inte brytt sig om att iaktta den vegetariska kosthållningen och körde av vägen innan han nådde fram.

För oss går det bättre än för släktingen. Vi kommer helskinnade fram till klostret och visas in i receptionshallen tillsammans med ett hundratal andra pilgrimer. Där inne får vi visa vår vördnad för den åldrade munken med det milda ansiktet. Vi är de enda västerlänningarna på besök, och får därför en extra välsignelse av munken. Han lägger sin hand på våra hjässor. Av en assistent får vi var sin berlock med ett litet foto på Thamanya Sayadaw att hänga runt halsen. Det ska skydda oss mot olyckor.

Litteratur

- Aung San Suu Kyi (1997) *Letters from Burma*. London: Penguin Books.
- Fink, Christina (2001) *Living Silence – Burma under military rule*. London & New York: Zed Books.
- Houtman, Gustaaf (1990) *Traditions of Buddhist practice in Burma*. [unpublished PhD thesis]. London: School of Oriental and African Studies (London University).
- Houtman, Gustaaf (1999) *Mental culture in Burmese crises politics*. Tokyo: Tokyo University.
- Kanawami, Hiroko (2000) "Patterns of Renunciation: The Changing World of Burmese Nuns" i: *Women's Buddhism, Buddhism's Women – Tradition, Revision, Renewal*. Ed. Ellison Banks Findly. Boston: Wisdom Publications.
- Kumeda, Naoko (2002) *Dagò, Cosmogony and Politics*. [Paper presenterat på konferensen Burma-Myanma(r) Research and its Future. Göteborg 21-25 september 2002.]
- Mattews, Bruce (1999) "The legacy of tradition and authority: Buddhism and the nation in Myanmar" i: *Buddhism and politics in twentieth-century Asia*. Ed. Ian Harris. London & New York: Continuum.
- Plank, Katarina (2002) "Meditation som politiskt vapen" i: *Globus* 1/2002.
- Spiro, Melford (1971) *Buddhism and Society*. London: George Allen & Unwin Ltd.